

دیوان حمید

مختے از قصاید و غزل و مثنویاے مولوی حمید الدین

بی۔ اے۔ پروفیسر مدرسہ الاسلام کراچی سندھ کہ بہ حسن

برادرشان حافظ رشید الدین فراہم آمد و پیرایہ

(ترتیب یافت)

باہتمام محمد ابراہیم خان اکبر آبادی

در مطبع نمبری حیدر آباد کراچی طبع شد

جلد ۲۵۰

۱۹۰۳ء

اول مرتبہ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سپاس یزدان

اے فروزنده ستاره و مهر	اے فرازنده بلند سپهر
باچین کار گاہ پچپا تیج	آفریننده جهان از هیچ
که خرد گرد او کشتد پرگار	بہن ترزان کشادہ بازار
چرخ چون نقطہ نہ نیست نہ هست	در محیط کہ کلک صنع تو بست
نیستش ہم کنی بیک انگشت	دو جهان را اگر رفتہ در یک مشت
نیک و بد ہر دو پروردیدہ تست	ہر چہ جہت آفریدہ تست
باز گشت ہمہ بسوے تو باز	اے ہمہ از تو یافتہ آغاز
ہم تو آغاز و ہم تو پایان	ہم تو پیدا و ہم تو پنهان

<p>فرماے تابیا درواز خا و آئینه چشم سپید یافت بدین کیف آئینه چشم بودز آئینه بہتر ہر آئینہ در خور حسن تو بود دیگر آئینہ تا میشود برابر تو اکشد آئینہ</p>	<p>گیسوی همچو شب تو بیا راسے ہم صبح گستاخ دیدہ است بر تو لاجرم آئینہ واکدار و بیا در دو دیدہ ام ہم روے تست آئینہ ہم عکس خود توئی در بزم انس خویش چرا جاے دادہ</p>
<p>کی باضمی شہ نشود ہمسر آفتاب کی روے همچو ماہ ترا ہمسر آئینہ</p>	
<p>شاہنشی کہ رایش را چاکر آئینہ کش مثل درجہ ان بنو جزو آئینہ جمشید ساغر است و ہم اسکندر آئینہ نی چون سکندر است ترا در خور آئینہ ساغر ہی ز ماہ کسند و ز خور آئینہ چون پیکری کہ باشد پنهان در آئینہ بگرفت آن چنان کہ ز خاک تر آئینہ خشم ترا بر و ن فگند پیکر آئینہ</p>	<p>شاہی کہ آستانش را سجدہ بر فلک سلطان دین خلیفہ محمد الحمید خان کیوان علم ستارہ چشم آسمان سریر نی فی ترانہ ساغر جمشید در خور است تو آن شہنشی کہ ز بھر تو روزگار پیدا است چہرہ ظفر از تیغ تیز تو چشم جہان ز خاک در شاہ نور خور زان رو کہ کینہ خواہ تو مرد و د عالمست</p>

هر چه جز تست نیست هست نامت	بر تو هستی راستین شد راست
بر سر هر یک نوشته تست	هر کجا گردنی پرشته تست
ای ز گنجائی حسد و بیرون	پاک ز الوهگی چون چپگون
چون سویت رفت عقل دور اندیش	راه خود بسته دید از پس و پیش
تام تو خواهم و دلم لرزد	کای چنین لب بدان نمی ارزد
تا که باشم که با تو در سختم	باد در دست خاک در دهم
اے زردی تو خا بنهار و شن	و نه ز بویتو خاک با گلشن
گر چه دور از جهانیان هستی	انیت کاند میان جان هستی
گر چه پاکان نخواهند یک رازت	تا گس هم رسیده آوازت
گر چه یک کس ندیده منزل تو	از همه دل رهی است تادل تو
تا م تو مرهم است بر دل بیش	یاد تو شمع کلبه در بیش

در ۲۹۶ هجری

تبشیر قصیده خاقانی شروانی علیه الرحمة گفته شد

بے جلوہ رخ تو بود مضطرب آئینه	خارا فلند بپیرهن از جوهر آئینه
-------------------------------	--------------------------------

<p>تیر بشکستن و در کندن پیکان بودن دیدم بر روی تو واکردن و حیران بودن دیدم را در دوخته بر نادک مژگان بودن</p>	<p>ترک من در دهن دل ز که آموخته خواهم آن دم که نهند آئینه پیش قسم بغلط بازی چشم تو مرا سود نکرد</p>
	<p>زان بچونایه شستم که خوش افتاد ترا مست و منورده در آغوش گلستان</p>
<p>زانکه هر ام روز در اندیشه فردا گذشت روزگار خوش دلی اینچو اچیش زانکه گذشت چونکه تنها آمد و هم بایدش تنها گذشت</p>	<p>ز اہتمام کار عمر صرف بیکاری شد است ما تو از بهر درد و رنج و افسوس آیدیم دل بیاران سپنجی کی نهند دانشوری</p>
<p>۳۹۸ھ</p>	
<p>بکارش را گر ہی هست در کشادی هست نشسته هرزه با امید بادی هست نگفته اند که هر بسته را کشادی هست ز داستان سلیمان گذر که بادی هست که شاه را بهمین همد و اعتمادی هست بترک مست چه گوید که روز دادی هست</p>	<p>ز زلفت او زد دل که خوش سوادی هست ز داغ پرده کشم زانکه دل درین شب تار ز کار بسته خود غنچه ننگ دل چو شست ز حرف شوق کلیم آتشی بجایم زن خراج دین و دلم روی او زلفت سپرد کشند ز چشم تو بیداد و خامش است حمید</p>

بیند چو درخ خنجر آتش نشان تو
 ریزد چو آئینه مرثه از دید با س درخ
 باشد غراب چتر ترا بیست ماه و مهر
 هم جام گوهرین ترا جرعه نوش مهر
 اس آفتاب را ترا ذره آفتاب
 ذکر تو در گرفته جهان را بششجهت
 در مدح تو که طوطی نطقم شکر نشانند
 هر چند پیکر سخن من بسادگی
 از گوهر مدح تو زیور گرفته است
 شد ضامن دو کار سپهر و ستاره اش
 خواند دعا پی تو مند پوشش آسمان
 رخشانی است تا صفی اندر آفتاب
 باد از رخ تو آئینه حیران آفتاب

چون بشنود نهیب تو در عسکر آئینه
 چون آگبگیر درخ کشت در بر آئینه
 باشد همای را س ترا شهپر آئینه
 هم از صفای خاطر اجمری نور آئینه
 وی حیدر ضمیمه ترا قنبر آئینه
 فکر تو رفته ز انبوی بهفت اختر آئینه
 می داشت از ضمیر تو اس و اور آئینه
 آئینه است دساده بود بهشت آئینه
 چون گیرد از جمال بهتان زیور آئینه
 تا آن یکینه بود نمود دیگر آئینه
 گیر دستاره پیش تو چون چاکر آئینه
 حیرانی است تا هنر می اندر آئینه
 چون آفتاب پیش تو رخشان مر آئینه

۱۲۹۸ هجری

شعله در سینه و چون دود پریشان بون

تا بکشد زلف ترا سله حیدان بون

<p>چه دیدم که سر راه کاروان باز است دوان دیده به خمیازه بچنان باز است</p>	<p>ز گرد راه تو کی سر بره شود روزی هزار خمکه خون جگر زیان کردم</p>
<p>مگر حمید بیایش نشاند جان امروز کز ابروان گره و تنیش از میان باز است</p>	
<p>چراغ طور بکن شمع استخوان مرا که آفتاب رخت بس بود جهان مرا فروغ و نیروی خود سازده نهان مرا تو از جند بکن چشم خورشید نشان مرا چو روزگار من در یزد استخوان مرا که شوق در سر کیت کشد رعنان مرا</p>	<p>به نور خویش خدا یا فردز جان مرا ز مهر دم چه نهی داغ آسمان مرا چو آشکارا خاک ناتوان کردی بخون لعل و گهر دامنم چه آلائی همان برشته مهر تو باد پیوستم چراغ خویش فراراه من فردز آشب</p>
<p>مرادلی است که هر گوشه صنم که هست تو فر کعبه بده خانه بستان مرا</p>	
<p>از صومعه بس خون دل آشام برآید تیرت ز کمانخانه با برام برآید آن زهره که دارد که آنخابم برآید</p>	<p>گر گریست تو بخت جام برآید آن غمزه بی باک چه کردی تو که امروز جان در دست از تلخی آغاز فروماند</p>

<p> بر آئینه سینه و گل می دهد نشان دریاب جگر خراش فغانها سئو دوستان دریاب خار بادیه گساران سرگران دریاب شکاف سینه یاران خسته جان دریاب فرونی خلش جان ناتوان دریاب سپس فسر دگی موسم خزان دریاب سمن ز دور زلفت ست کاروان دریاب </p>	<p> نگار من نفسی لطف گلستان دریاب تراز سنجی مرغان بوستان بشنو بدست ناله سرگزس جوان برکش کیسه بچاک گریان گل نگاه هی کن شمارشته ترخارده می توان برگسیر نخست گرمی هنگام بهاران بین حمید گرم زخود استین نشان برخیز </p>
---	---

تبع نظیری نیشاپوری علیه الرحمته گفته شد

۱۲ رستم ۱۸۸۳

<p> چه غم ازینکه بداند لیش رازبان بازست چو میزبان که در شش بهر میه جان بازست که زخم را بشکر خنده صد دمان بازست که در میان راه ارمنان بازست مرهمان بر بهت چشم خون نشان بازست </p>	<p> چو از دلم بدیش صده نمان بازست بشوق تیر تو بهر زخم دمان بازست که ام زهر بود با خدنگ غمزه تو تو غم فرستی و من خرد با جان تو غم سپیده می وید و چشم اختران بستند </p>
--	---

افسو نگریتم و بدول و جان میدیم ما	آتش نرود جان و دل خرمیم ما
با آتش درون و فروغ و میهم ما	گر تیره و فسرده ولی سوگر ما شتاب
هم پیر و خود دیم دهم از خود میم ما	زین هرزه رهروی بکشاکش فتادیم
بر خاستی و انجمن بر همیم ما	جان بود از رخ تو سیکه نرم رنگ بوی
زین پیش خود چو گرد سر پرچیم ما	گردان نهاد ما چه بر آرد سپاه تو
اندیشه خودیم و حسم اندر خیم ما	آشوب رستخیز دل در همیم ما

سوم رمضان ۱۳۰۱ هجری گفته شد در یک ساعت یا کمتر از آن

۱۷- جون ۱۸۸۵ء

کشم ناله خدا آسمان نگهب دارد	بسینه چند کسی این فغان نگهب دارد
نوا که گرم اگر زبان نگهب دارد	کش در هرن مویم زبانه آتش دل
زگریه گرم زده خون فشان نگهب دارد	دلیم بچشم نویسد بر است نخست جگر
که داد خسرو تو شین روان نگهب دارد	کسی که خسرو نوشین لبان بود شاید
که رنگ رو که گل و ارغوان نگهب دارد	ز رخ تو پرده بکش پس تو بهار بگوئی
بیریزه روز بگو تا زبان نگهب دارد	چرخ پیش رخت لاف روشنی چه زند

ازان سینہ ہر شعلہ شگافم کہ پیہم
 بنود ز بن دوزخ من حشام برآید

سادہ فارسی بر غزل حافظ علیہ الرحمۃ

(۱۲ - ۱۹)

۲۲ جون ۱۸۸۵ء

<p>در باد و خواہ بہ ہمان کہ نغزوی بر خیمہ باز بین کہ گلستان ہرنگ بوست نرگس از ان بنواز کم آمد کہ از فریب مہمان چند ہفتہ بود در رنگ و بوی باغ ترسم کہ جان دہی تو درین دشت پر فریب اسے تیرہ دل کیکہ گل و لالہ بہراد گیر و بسا کہی کم شوریدہ رہردان</p>	<p>تا بشنوی ز مرغ نوا با سے پہلوی تا چشم را نوا دہی و مغز را نوی خاک افکند سپر بدیہیم خسروی سادہ جہان نہ شریفتر رنگ و بو شوی دنبال اہرن چو گرفتاری دمیروی باشد چراغ راہ منش بہر کجروی آگاہ نیست آنکہ ز آئین رہردی</p>
--	---

گفتار حافظ ارچہ روان تازہ میکند

ہم گفتہ حمید دہد ہوش را نوی

۲۲ - جون ۱۸۸۵ء

کسیکه یافته کینخسروی درویشی	شکیب را کرد و هوشش را کلدانت
چو مرغ زفر نه و ناله را بهم آسینست	کسیکه فرخی زاری بگه دانست
ز سبزه کرشمه که بنگاهای رستاخیز	فزون یکدم و آشوب یکنگه دانست
مر ابادگی شبنم ست رشک بس	که سوخته گل شد و بالین خوابگاه دانست

یکم رمضان ۱۳۱۵ در یک روز گفته شد

۱۵-جون

چرخ تاجتدخت انگیزد	جادو بهایه بزم انگیزد
زان فروخته پردایه فریب	کز پس پرده پیکر انگیزد
آتشین گوی چون سپیده در	از گریبان خوار انگیزد
شاگه زاتش که گرد کند	یکبهان دود و اخگر انگیزد
گر چه شامش چو تیره در یاس	کوچه کوچه پیکر انگیزد
باد روشن چراغ بادیه من	کافقابه ز ساغر انگیزد
آتشین بادیه که تابش آن	دود از مغز اخگر انگیزد
آب گردن ده که پر تو آن	گرد از چشمه خور انگیزد

<p>که شاه خود بگدایان نهان نگه دارد خدا فروغ دل رهروان نگه دارد اگر نه شیشه کس در میان نگه دارد</p>	<p>بروز بار دگیتی خوشم ز بے برگی چراغ راه چه اندیشه گرد و میرو ز چار سو فگنی سنگ و خرد و میگیری</p>
<p>خوشا حمید ز بے میگسار پنهانی خدایش از نگه بدگمان نگه دارد</p>	
<p>۲۳ - جون ۱۸۸۵ء</p>	
<p>باد خزان رسید بیازدی بهمنی از تند بادوی که گرفتست تو سنی و در سر برون نهاده همه مالی و منی خواری نگر که لایه کند از من و تنی تا خویش را بدام فریبش نیفلگنی</p>	<p>بشیا و تو بهار همانا بر افنگند افتاده بین بردے زمین بر سوار گل نگرس ہی خند سر شوریده بر زمین بر خاک سو سنت که مالد ہی زبان اینست کار نامه نی رنگی سپهر</p>
<p>۲۰ جون ۱۸۸۵ء</p>	
<p>نہ روز گرم نہ شبہای دسیہ دانت فروغ چشمہ خورشید گر درہ دانت چراغ دیر رخ نامہ سیہ دانت</p>	<p>یکشور تو بہر آن رہو کی کہ رہ دانت بر دے ہر کہ چراغ رہ تو دے کشاد برہمنی کہ بجاک تو دیدہ روشن کرد</p>

آتش شرمندگی که گریه من	ابری از دامن ترا نگیند
اینست شوریدگی که جنبش من	گردبادی ز بر سر ترا نگیند
چون ز شوریدگی نیاساید	سر من تپچه در سر ترا نگیند
آگه خود چرخ و آتش لیش	کش پیر دم فزون ترا نگیند
گاه ساز و دل برادر گرم	تا بخون برادر ترا نگیند
گاه بجز کلاه دار اسن	کینه در جان چاک ترا نگیند
تا به آشتی زند برنگ	از دل ننگ خنجر ترا نگیند
تا به خاک و خون با فسر ما	جنگ او رنگ و افسر ترا نگیند
دل من خون شد از فریب سپهر	که نمودی نه در خور ترا نگیند
پس بخوام که ایزدی فرمان	گردشی نو در اختر ترا نگیند
تا بهم بر زند ستاره و مهر	تا غریبوس ز خاور ترا نگیند
خشت روز شب افکند بیرون	گرد از کاخ ششش ترا نگیند
چند اختر کنند شب بازی	چرخ تا چند اختر ترا نگیند

یکم رمضان ۱۳۱۰ هـ

برائے مستی بایاده مغایه مجوس

بزه سر سار ما پر کن و بهانه مجوس

کشتی باده چون کند جنبش
 که لجم در ترانه آ لایید
 دلیر و باده چون بمن آوینست
 تا کند بے بگردم فکند
 آچنان تنگ در برم آید
 بر رخ گاه برگ لاله خند
 سخن از بیم چرخ پوشیدیم
 زیر لب داستان زدم کاواز
 بی چه ترسم ازین کهن اژدر
 با تو گویم کنون بیانگ بلند
 هوش من باده ایست کان هر دم
 دانشم دلیریت کان بدلم
 خود ندانی که آن دلم بنود
 منکه ترسیده از گناه خودم
 نکه ترس بفکرم چپ و راست

در واز سینه لنگر انگیزد
 که دلم سوسه دلیر انگیزد
 شدم را از میان بر انگیزد
 از دو گیسوی چنبر انگیزد
 که نمود دو پیکر انگیزد
 از لجم گاه شکر انگیزد
 تانه رشک سنگر انگیزد
 ناگه این خفته اژدر انگیزد
 کو بکش اگر سر انگیزد
 چرخ کوگرد کین بر انگیزد
 در سرم شور دیگر انگیزد
 آرزو با بے یل انگیزد
 که می دو دلبرش بر انگیزد
 که چها خشم داور انگیزد
 تا گناه هم چه کیفر انگیزد

ای پر پیچره کجائی تو که از مهر دے	برخت چشم کشایم در وان تازہ کینم
با تو خو ابریم که پنهان نبشیم اشب	مردمان را و گر آزار گمان تازہ کینم
آتشین روئے تو بنیم و نمازی بیرونیم	روش هیر بدو کیش سخا تازہ کینم

جز میخانه و می نیست مرا بازارے	کان شدای دوست که از من در آیه کارے
پانچوت نهم باز اگر دست دهد	دست گل چهره تی بر طرف گلزارے
در ملامت کنم خلق نالما اے دل	کس بجایے نرسد تا نکشد آزارے
پوستیم در اے شیخ که برداشت هم	آن روانیت که زیرش بنود ز نارے
برپے کعب پرستان نهادم قدمے	که پیام تخلید از اثر شان خارے
دست در گردنم افکنده و رخ کردنهان	تا چه مانده است که شرم آیدش از دیدارے

صوفی از صومعه امرو ز بردن تاخته است	فتنه و مشغله در شهر و رانداخته است
خرقه و سجه و سجاد هم سوخته است	باد و چنگ می و میخچه در ساخته است
که گمان داشت که دین و دل و جان خواهد	آنکه یک عمر همه نردغا باخته است
بو که لعل لب ساقی دهدش گنج مراد	زانکه از نفت دهرس کیسه بهر داخته است

<p>پی نوازش من بر لب و چنانہ مجھے چو دام نہ چنیں دلکش است رانہ مجھے تو ہر زہ چشم زد بستہ خانہ خانہ مجھے</p>	<p>بہل کہ نالہ مرغان بوستان شنوم نوکل مجھ کے کہ ہم خار اود لاویراست زدیدہ پردہ نگن دوست در برابر تست</p>
<p>خار خار جگر از بادہ گلغام بریم جان بیا بیم ورہ دوست بانجام بریم از پے چارہ بر یار گلستہ دام بریم دخت بندیم دوسوے شہر دلارام بریم رشک بر پا کے زندان می آشام بریم ماہر درویشان مرثوہ بہ پیغام بریم</p>	<p>گر بمی خانہ از خوبی نہ جام بریم گر چہ دانیم کہ آغاز رہش جان بید این تن ناز کہ بر بستہ خارست زبون چند در کشور بیگاہ بگر خون کردن چاک خواہیم زدن جامہ پرہیز کما باز در دیر مغان بادہ بکوش آید است</p>
<p>دخت از چہرہ برا فروختہ بنیہ حمید تا بپیش رخ او آئینہ جام بریم</p>	
<p>دشمنہ گیریم دہمہ زخم نہان تازہ کنیم چہرہ از دیدہ خونباہ فشان تازہ کنیم زہر آید کہ مانیزد ہان تازہ کنیم</p>	<p>باز خواہیم کہ دے دل و جان تازہ کنیم زان گرد ہم کہ پشمرہ نباشند از ان گردش بادہ درین بزم بسے شدیکہ</p>

بر غزل حافظ و عرفی علیہما الرحمتہ

۴ عید الضحیٰ ۱۳۱۲ھ

مر و بد رسہ کش فتنہ باز اطرافست	ریا بطرف چمن کو غبار غم صافست
ز شوق جامہ گل ہم دریدہ تانافست	ہمین نہ ذوق فغان ناسے ببلان بدست
کہ ہچو آئینہ جام جہان نما صافست	و می بکوری زہاد روئے عیش بدست
نہ پیر شہر کہ از پائے تاب سر لافست	غلام صدق جوانان بیسرو پایم
بسوی من فقہا لب گران کہ اسرافست	چنین کہ نقتد ریا را ہی دھم برباد
ز مستی است کہ در لقیہائی اوقافست	غریب و عابدہ واعظان تلخ نوا
چہ جائے کشف مقامات و درکشافست	کنو کہ شیخ و مدرس خراب و بدستند
بہویدہ اسے بیٹمانہ ہی چہ انصافست	سر شک من کہ جگر گوشہ امید من است

ترش نشدہ جہانے ز گفتہ تو حمید
خوش ناکہ جہان خود نہ جاسے انصافست

کاین رہ کہ میروی تو بمنزل نمی رود	اسے سالک گستہ عنان یتقدیر پیوی
یک حرف او ز گوش سوی دل نہیں رود	واعظ بسی حکایت رنگین کند ولی

در سر مطرب و ساقی بکشد باقی عمر
قیمت گرفت گرانمایه چو بشناخته است

دیدہ را مال و نگہ کن کہ حمید است حمید
بر در میکہ کانیک علم افراخته است

بر غزل حافظ شیراز علیہ الرحمۃ گفتہ شد

۲۲- عید الضحیٰ ۱۳۱۲ھ

<p>از من بگوئے زرق فروشان پیام رفت این نیمہ عمر خود بہ می بخت میدہم باجوئی انگبین نتوانی مرا فریفت غیرت رہش نمی دہد اندر حریم دوست من از کندہ حلقہ دعا عطر میدہ ام دیگر سری خود بدو گیتی نیاد و رد یک زندہ دل ز رفت سلامت نہی جوی</p>	<p>کاندر سرم ہوا سئمی لعل فام رفت کان نیمہ دیگر بہو سہائے خام رفت الکون کہ پارہ می تلخم بجام رفت کو تہ نظر کہ در طلب ننگ و نام رفت و خشت گیش بین کہ شکارش ز دام رفت آن رو رویکہ بر سر کوشش دو کام رفت کاین ماجرا بخضر علیہ السلام رفت</p>
---	---

بس آفت خاک کشیدی حمید من
بان سر برار بادہ صافی بجام رفت

غزلیهای جدید

(۴۱ - ۶۰)

عرفی علیه الرحمۃ

شده خزان و بسبب از قول پشیمان بازماند * من همان دیوانه مرغ و میخمل گویم هنوز

یارب تو لطف کن که ازین در طه بلا این کشتی شکسته بساطل منیر رود

جوانی دلبر و شیرین من از بخت جوان خواهم که چون گویم چنین خواهم بگویم چنان خواهم
 بچشمش دیده برو زرم که مستی ارزو دارم ز لعلش کام بگیرم که عمر جاودان خواهم
 گر آن گلدسته رنگین نهد در دست من روزی دگر خود را من از یاران گلچین بران خواهم

نمیدانم چه تاثیر است باد صبحگاهان را که صید عشق بازان میکند آهونگان را
 میقیم کنج لعلت خال و گلچین زخمت کیو بعیش خوش بدیدم هر کجا دیدم سیاهان را
 همی می هست از کین و دهر و دم یادگار کنون بچشمم کم نبینی یادگار بادشاهان را
 بدان لذت سوی دوزخ گنگاران عشق آید که دغ حسرت جاوید سوز دیگهان را

زلف او بویم در دیشش بوم	گوینا سنبلی در یکان مست
اسپهر شمع بکش یابر دار	ماه من شمع شبستان مست
ساغر باده ز پیشم بر کبیر	لب من بر لب جانان مست
نه همین بنده فرمانش من	یار من نیز بفرمان مست
من داگشته چو یک مغرور پست	من ازان دس داوان مست
گل چرخ است پیشم اکنون	در نگاهم گل خندان مست
بهر گلگشت گلستان چهره ام	از تو خود خانه گلستان مست
بیتو در خانه نخواهم بودن	من این دیو تو زندان مست

بسی عاشق بهر کشور بیایی	چو من دل داده کنت بیایی
بشرب چون مرغ و ماهی گیر و آرام	مرانی تاب بهر تبر بیایی
بیایتم اگر دستی بیایی	همه از آب چشم تبر بیایی
دل صد پاره ام گر باز جوئی	بهر یک پاره صد نشتر بیایی
همین گراشتن دل هست روی	مرا یکشت خاکستر بیایی
چو گفتار حمید آری فراهم	حدیث عشق سر تا سر بیایی

<p>زلف آن دلبر طناز بگیر عشق آن خانه برانداز بگیر پند این پیر فسوناز بگیر عقل را محرم این راز بگیر</p>	<p>ای دل آشفته گلی آغواز بگیر خانه عقل تو کرد هست خراب عقل میداد فسون عشق گفت عشق گفت غزل خون آلود</p>
<p>غزل</p>	
<p>با اسیران ستم آغاز بگیر سایه خود ز سرم باز بگیر رحم کن بر من و پروا از بگیر تو ره سر کشی دناز بگیر پس کنار از من جانباز بگیر تو مرا مرد سخن ساز بگیر هم تو با من دگر انساز بگیر تو ز گفتار من انداز بگیر نالام چون دگر آواز بگیر چمن تازد به دامان مست</p>	<p>دلبر از ترک من از ناز بگیر یکدم آه رخ سملایون طلعت من چو طفلی بپیکر خنک دوان سر پات بهم از راه نیا از در کنار تو بخوابم جان داز راست گویم که تو جانان منی من بجای تو نگیرم دگر آه در دامن هست فرزون از گفتن هست آواز شکست دل من در کنارم سر جانان مست</p>

دیگر

من فردشند هوش دول و جان	عشوه یار خسر بیدارم بود
بسترم بود به از تخت شاهی	کان رفته حسن پرستارم بود
دل گرفته خفقان چون بسمل	لرزه اندر تن بیمارم بود
اشک کز دیده پیایی رفته	جویها بسته بر رخسارم بود
دست او بر دل رستم گاه	گاه بر دیده خونبارم بود
رخت خواب از نفس مشکینش	خوشتر از نافه تا تارم بود
با چنین وصل زهر گستاخی	حرمت عشق نگه دارم بود

دوش دلدار من آید از در	جسم از جانی و کشیدم در بر
جان بپایش بفشاندم یکبار	زندگی تازه گرفتیم از سر
خرمن عقل ز برق حسنش	آنجنان سوخت که شد خاکستر
پیشم از شرم زمانی نبشت	چون بت سنگ به پیش کافر
دل چو سیاه شد از بیتابی	یا چو ماری که بکو بندش سر
یا چو طفلی که بنالد پی شیر	یا چو بیمار تپان بر بستر
سینه چون دیگ بر آتش جوشان	دیده آبش زده چون خواسیگر

<p>خوشتم بے دل چو دلدارم تو باشی که در چشمان بیدارم تو باشی اگر در کج غم بایم تو باشی اگر روزی خسرید ارم تو باشی</p>	<p>بغم شدم چو غمخوارم تو باشی بدینخواهی سدم خوش باشد انشب ز بے یاری یاران غم ندارم بیکجوهر دو عالم را فرد شدم</p>
<p>چهرنگ افتاد بر این غیثه خانه که مرغ افتد بیدام از بهر دانه قصصانه کار را خواهد بهر سانه چو کارهی کشتم اندر میانه ازین دریای سنا سپید اگرانه کشد از هر بن مویم زبانه</p>	<p>دل شد رنگ عشقش را نشانه ز بهر آب در چاه او فستادم بهوی گوهر اقام بدریا ز هر سه موجها چون کوخیزان بینم کشتی من چون بر آید چه پوشم سوز دل کین آتش تیز</p>
<p>دست در گردن دلدارم بود بهره از دولت بیدارم بود گوش او پهن بگفتارم بود</p>	<p>دوشش بر بستر من بیدارم بود رقیباخته و در با بسته بود چشم من بود بر خارش باز</p>

سوی شهر دل که باز از غمت از هر طرف	کاروان غم نمی آید قطار اندر قطار
دل می از سینه خواهد خیلش بیرون زند	خانه تنگ و میمان در دیر و ناز
دل می خواهد که باز عشق با هر نیک دید	مهر و زرد با جهود و گهر و ترسا آشکار
گر بود بوی ز سوز سینه ام شیر تر یان	گرد از چشم سیاه آهوان سینه فکار
و مبدم خمیازه عشقم تفت اصنامیکند	که دو گیتی را چو معشوقی کشم اندر کنا

هر که آن سنبل گیسو نگرد	چون بنفشه سوزانو نگرد
از جهان گوشه گردید چون من	هر که آن گوشه ابرو نگرد
آنچو من لب از سخن بر بندد	هر که آن چشم سخنگو نگرد
من چپ و راست بشوق نگران	چشم مشتاق بهر سو نگرد
گر خورشید ز عشقم جا می	عاشقانه سوخته آهوی نگرد
در یرد باز ز محرم پوئے	از سر مهر به تیرهو نگرد
در زند سوز دلم بر مومن	چون برادر سوخته هندو نگرد

من میکشم آه	اندر بن چاه	چون گرد آگاه	آن ماه خنکگاه
-------------	-------------	--------------	---------------

گریه تلخ مرا چون نگر نیست
گفت مهر تو خراشت دل من
گفت سال بود که زیادت
این همی گفست وزان نرگس مست
شدم از دست چو دیدم کان شوخ
گفتمش بنده جان باز تو اوم
گفتمش دل بزم از تو به تیغ
گفتم از درد تو باشم بی خواب
گر همه آن سخن رناز و نیاز
بنشستیم بهم یکدل و جان
شمع کشیدیم که اندر شب وصل
هر دو کردیم بیک چادر خواب
کان ماکان فلا اذ کوره

از لب لعل بیفت اندر شکر
گفتم این از تو ندارم باور
آتش بود مرا خود بجبگر
بر گل تازه گستی گوهر
گشت از جان دو لم فرمان بر
گفت نی نی که منم خود چاکر
گفت مهر از تو نگسلم به تیر
گفت در یاد تو باشم بیخیز
باز گویم بشود یک فوتم
در هم آمیخته چون شیر و شکر
کشتن شمع نماید خوشتر
هر دو بردیم بیک بالین سر
ظن بالخیر بسا المیند کو

در بیان دلم گرفتار روزی گذار

غم بی بینی توده توده تا کند چشم تو کار

<p>که از دو جهان عاشقی مطلب است اگر چه شش مشرق و مغرب است</p>	<p>بود مطلب دو جهان حاصل بود تنگ عیش آن کربلی عشق زلیست</p>
<p>کز خدا صحبت من خود بدعا خواسته است در نگار شش همه چون گیویش است حسن آن چهره که همچون مه ناکاسته است بیچ سروی یچین چو نتونه پیراسته است</p>	<p>اندربین شهر جوانی خوش نوفاسته است بخت من کرد شگرفی که پریشانی من جامه صبر مرا چون نصب از هم بدرید در خفا ام تو بمیرم که چمن پیرا کنی</p>
<p>آز روی دل پیار بر آری چه شود گر در آغوش خود از محبت شری چه شود گر بستم سهر این رشته سپاری چه شود گر پی تشنه لبی آب بسیاری چه شود گر بمن بگذری ای باد بهاری چه شود گر برین سوخته کیسار بارباری چه شود حال من در پی این ترک شکاری چه شود</p>	<p>گر شبی با من دلخسته گذاری چه شود سینه ام را که فتار غم و هجران خوردست هست ششیده آسید من آن زلف دراز تشنه جان بلغم دان و دهنش چشمه نوش من نزاران دیده نهال استم تو باد بهار ایر بطنی تو و من خاک جگر سوخته ام چون سگان میددم و گردمندش ز رسم</p>

بی نوشتن آن لب	جانست در تب	روزست چون شب	بی روی آن ماه
تا کی زخم سنگ	بر شیشه زنگ	تا کی کم جنگ	با بخت گمراه
آن زلف چنان شخصیت	جان پرواز دست	و آن زگرست	دل بد از راه
از دست بیداد	گشتیم بر باد	آتش در افتاد	در خرمن گاه
تا چند کوشم	کین در دپوشم	باید خروشم	هم گاه و بیگاه

— — — — —

امشب بکنامم و گر آن تاز فکار است
 در گردنم از بازوی سین خود انداخت
 بویم و نوش و آن نفس خوش کشم اند
 به شد و لم از حقه لعلش چو یکیم
 هنگام صبحی ز دمان و رخ و چشمش
 ای دیده نخیسی که شب بوسن کنار است
 آن حلقه که از فتنه ایام حصار است
 کان نکست خوشبوی به او مشک تار است
 آن نوش که جان دار حقش لعلی و فگار است
 سه بوسه بگیرم که درمان خمار است

— — — — —

مراحت از زندگی امشب است
 مرا شربت از لعل بر نوا دست
 همه کس براهی در افتاده اند
 که لعل لب او مرا بر لب است
 خنک آنکس که کش چنین مشرب است
 مرا عاشقی شیوه و ندهب است

برپائے افشا ندم من دین زنت دل کاند جهان ندیم زین خوبتر نثارے

ہر چند آتش دل پوشم بصد بہانہ چون شمع از دہانم بجود زند ز بانہ
اکون ستدیم گاہ تا چاہیست عشق خوخوا من پیش ازین شمر دم این عشق افسانہ
تراغوش من بروست آن دلبر پراندام گنجشک را نگنجہ عفت در آستیانہ

دوہ عشقی جہانی عقل را غارت گراست پنبہ گرصہ تودہ باشت ز آتش کی افکراست
جز سیکہ کی نباشد عشق با تردا منی کاتش انگیز و سہر سہر دو گر سہیر ترست
ہر ولی کا باد شد بے داغ عشقی کے بود خانہ کا بادان بود ہریش چراغی در خورست
عقل و دانش عاشقان را خوش کشد در دام عشق کہ کند گردن پرواہ خود بال دہراست

عاشق دلخیزہ سوئے شہر جانان میرد یا تو کوئی بے سوائے گلستان میرد
یا بکنعان بوئے پیران یوسف یافتہ شاوخرم سوئے مصر آن پیر کنعان میرد
یا مگر ہدیہ کند عشق را داد است تاب تاکہ بلقیس از با سوئے سلیمان میرد
دل نہادہ بر کف دست است جان آدرین مانشا درستان سازد بامان میرد

	<p>چاره چون بیج نماند هست کند ناله حمید اگر چه داند که ازین ناله دزاری چه شود</p>	
<p>جنگ در دوشهر یار افتاده است کشته اندر کارزار افتاده است شاه عقل اندر حصار افتاده است رخنه های پیشمار افتاده است شهر یار عقل خوار افتاده است ملک در دست متار افتاده است استخوان با برکت رافتاده است فتنه در روزگار افتاده است صد چون پر بسینه کار افتاده است</p>		<p>عقل را با عشق کار افتاده است ننگ پر هیز و شکیبایی نخست بسته از هر سو سپاه عشق راه در حصار از ننگ اندازی عشق پیش پاستی شاه عشق کامران عقل مستعصم با کوه است عشق آه ازین دریای خون کش دور دور پیرو از روی نگار افتاده است هر طرف از ناک آن چشم مست</p>
<p>هر گوشه کین جان چون بردشکاری کان مهر و نش نخواهد بر خاطری که من دگر نباشد لاغر تریش شکار</p>		<p>دل چون نگاه دارم از هر طرف نگار از لطف حسن خویش رشک بدم هر کس ترسم که از کندش روزی مرا رساند</p>

فی المراتی

<p> که هیچ گلن بر می بے گزند خار سغنی برفت بر سر هر یک ز نیک و بد قلعه که در کفش بود ذره ز بیش و کمی هزار عیب بود و اگر بنالم از ستمی ز زخم او مرده من بدون نداده نمن که دم بدم ز نداد سینه آتشم علی باشک نیشبی یا باه صبحدم </p>	<p> کشیده اند برین بوستان ز خون رقی ز نیک و بد چه خروشم کنون که روز نخست به پیش و کم گله از دور آسمان چه کنم چو هست و بود جهان راست زنده در کفست ز بس کشاده ام ایر و نبوش و میشن جهان مگر کنون که تب غم چنان گرفت مرا بود که خروید گیرند گر بپسند و از م </p>
---	---

بسین چه دردم را نیشتر بجای زده است
 که مرگ خواهرم آتش بجای مان زده است

<p> چو مهر بانی او یکبیک سببی ششم ز شیرام فرو دست دسایه پدرم پس بدانش چون خضر گشت باهرم بدست تربیت خود سرشت باهرم </p>	<p> سر شک خون بکنام روز چشم ترم چه شکر گویش ایدل که حق خدمت او مرا چو آسیه ز انشوب و هر باز خرید هر آنچه بود ز خوشنوی و نکو کار </p>
---	---

<p> تا چرخ جانش بر دهن نامد ز تن روز و فراق تا چرخ این چند روز از روی جهانان دور بود از تظا و لها سحران تا چه گوید پیش یار تا که دلدار را خوشدل بسیند یا غمین انتظارش میکشد امید جانش میدهد گرچه بیرون از وطن آید چنان دلشاد است </p>	<p> شتر مسارا از روی یارست و پشیمان میرود اشک حسرت هر دم از چشمش بدانان میرود در دلش چندین حکایتها سکه پنهان میرود گونه گونه در دل خیال آید پریشان میرود از هجوم شوق هم گریان و خندان میرود که کس از غربت بدیدار عنبر زان میرود </p>
--	---

<p> اندرین باغ آن گل خوشبو که بویم دوستی است تو بنجارستان از آنستی که خویشتن بینی است هست چیسکه کاندرو عیش و دو عالم صغیر است ایکه دولت جسته از دشمنی شرم تو باد این غزل میگفتم و اشک محبت می چکید </p>	<p> دان بر شیرین که از هر شاخ بویم دوستی است من بیاع و بوستان زانم که بویم دوستی است در زمین پرسی کد مست ان بویم دوستی است کاینکه بکشاده در دولت برویم دوستی است آرے آرے در دو عالم آب هم دوستی است </p>
---	--

<p>کنونکه دیده بهم دوختی همی خواهی هم بلی روست درین غم که همچو شبی و نیان مگر بکیش و باین ماجسزین بود بسوز سینه بسازیم و خون خولش خویم همی تو پیشتر ک رفت که ما همه نیر</p>	<p>که چشم خود دیدناخن ز سر برون فلکینم فغان کنیم و گریان دریم و چهره کنیم که زهر غم چو رسد در کشیم و دم نزنیم که چون شمع شهبان و نافه تینم رسم در پس هم گر نویم و گر کینیم</p>
---	--

کنون زمرگ رسد چاره در دستان را

نشسته ایم بدل درفش ده دندان را

۲۸ رگت ۱۹۹۲

غزل

<p>تا در تو فرو نیدم دل از دو جهان کدم ستر تا سر گیتی را گرفته زنده بر هم تا از درون پو شتم چون شمع درین مجلس هر نقش که بر دل بود از لعل فرو شستم نو دولت تا دامن یا تا جریب کم</p>	<p>دل از دو جهان کدم تا در تو فرو نیدم در حلقه گیسویت آسوده و خرم میوزم دی میم - می گیرم و میخندم هر بت که بچشم بود از طاق میفگندم در خانه زدم آتش و آب دل فگندم</p>
---	--

زندگی بر خوشتن آسان کنم	هر چه فسر ماید دل من آن کنم
کار من چون هست بر من آشکار	پس چرا از دیگران پنهان کنم
خوب من از بدندان خرد گیر	خاک برگفتار هر نادان کنم
نیست پیمان جهان چون استوار	زین پس با جان خود پیمان کنم
زشت ز زیبای جهان خود بگذرد	من دل خود را چرا پشیمان کنم
دشت خون و کاروان در خیز خیز	در چنین راه چه سودا مان کنم
خود چه میسم اندرین زندان تار	به که خواب خوش درین زندان کنم
پهن ترزان کنج ویران نیست	که دو گیتی را درو مهان کنم
گفته است لغز همچون گوهر است	بر جهان خواهم گهر افشان کنم

ز بیتی بی چو آتش گاه خیزم گاه نشینم	ز درد دل تا بهی خیزم و باه نشینم
کجا در یاحسابی گیر دازد بستیابی موی	نمی پرسد ز بزمش خواه خیزم خواه نشینم
برآور دست گرد از هستی من عشق در ستم	که در دامنش آویزم اگر در راه نشینم
بسوزش همچو شمع استاده ام تا عمر من باشد	که چون خود رشته عمرم شود کوتاه نشینم
بیاد روی او شادم چنان در کنج تپائی	که دل بد میشود بر تخت اگر یا نشاه نشینم

<p>دل ہی ترسند وشت و کوہ سار دل شود از بیمنا کے شاخ شاخ جان بالہ دست بر تیغ و تبر کز خود ز اندازہ کارش گرفت دل سر اسیمہ سر انگشتان گزد در سر جانست باد آتشین دین بلند بہا ازان آموختہ است سر بلندست ارچہ پالیش گلست دیدہ نکشاید مگر بر آفتاب</p>	<p>دل چو کوہ کہ ہست و جان مردنکار از غم گرگان و دشت دیو لایخ وز پے پیلان و ہوی شیونر دل بکار جان ازان ماند شکفت چون کند جان کارہا کش می سوزد کارہا جان امی دل بچشم کمبین این چراغ از آفتاب فروختہ است گرچہ جان بچہد ہمپای دست بچونید و فر کہ خیر و از گل آب</p>	
<h2 style="text-align: center;">آواز سروش</h2>		
<p>بے خراشی نیستم چنین خروش کے زبانم شک ریوناد و دان نامرہ در خون دل نبشتہ ام از بہار خویشتن می بشگفتم</p>	<p>ز ختمہ بر تارم زندہ پہنان سروش بر دل من ریخت کا مدبر زبان ہاں گو کاہن گریہ پر خود بستہ ام نا نش دیگر گسان نبود قسم</p>	

مثنوی

جان و دل

ای دل این افسرده بودن چند چند	همچوستان مائی و هوی کن بلند
تو همه ساله بدی پر همیشه نگار	یکد روزی سر بشیدائی برار
آزمودی شیوه فردا انگلی	آزمون کن هم ره دیوانگی
دل همی گوید بگو ششم نرم نرم	که مدران پرده آزمون و ششم
تو کجا دراهستی از کججا	دست میسالی بدیم از دها
پنجه برگرد آتش می تنی	آه و دیر شیر شرزه مبرنی
ز بکار خویشش بنگر نخست	که کمان سخت است و بازو نیست
شاخ بس بالا و تو بس کو تهی	نرخ گوهر پر پی و دست تهی
کوششش بر کس باندانش بود	در خور هر مرغ پر و ازشش بود
بس بود شاخ بکنجش گسسته	جای شهبازان بود بر تیغ کوه
دل چرا که نیست از پرواز جان	ترس و بیم راه گردش تو چکان

<p> هر کجا بخت رخ آن جا بود ایکه خواهی گنج ترا دور با مترس از سر و شش آموز پنهانی فنون دست چون بروی گنج بر نشان زانکه راه آگهی خاموشی است گفتن از نیروی جان کم کردن است </p>	<p> هر کجا بخت گنج آسنا بود ایکه خواهی گوهر از دریا مترس کاژور مفتاد سرگرد زبون هسته دهوی برکش چون سرخشان گفتگوی آنگهان سرگوشی است در خموشی مغر جان پروردن است </p>
<p>بازگشت</p>	
<p> ای خدا از تو بسی بگر ختم گر چه جامم را بنود از تو شکیب این دل تاریک و ناپاک دژم جان کشیدی سویتو گه گه مرا گر چه هر نا کردنی میکرده ام تو مرا پرورده اندر ناخوش در جهان بر شرم ترا من نمیست </p>	<p> خاک بسوای بسرمی ختم این دل بیایه سب ادم فریب پر فریب و لاله و افسون و دم دین دل بیراه میزوره مرا همچنان بنواختی در پرده ام من ز فرانت همان آگنده گوش شونخ چشپی خیره سر چون من کجاست </p>

همچنانکه مازی مهان پرست
 بر سر کوه آتش افروز دلیست
 پس سخن کوه و جهان چون تیره شب
 من بر آن کوه سخن چون آتشم
 در شکفت آید ترا کاین ترنده پوش
 گنج پنهانست و ناپیدا کلیست
 چون شوی بید بسویش بری
 تو میان گنج زر و بد هست
 پس بود اند و ختن زاندا ختن
 دین سخن گر نایدت با در ز ما
 کازمایش جان هرگاه بدیت
 خانه را از هر که جز تو پاک روب
 دیده را بر بند و پس بکشای گوش
 در پی آواز کورانه تبار
 بر سر گنج اثر در بنفاد و سر

که بر گستان و کوه در دشت
 تا شب گم گشتگان بپوش روند
 مرد چو یار هر دو پرتاب و تب
 شب روان را سوی آتش میکشتم
 از کجا این گنج زر آرد بدوش
 در تو ناپیدا شوی آید پدید
 بال و پر لیکن اگر آتشو پیری
 در تو خود ریزد چو گردیدی هست
 سو ختن باشد بهمانا سا ختن
 رو تو روزی چیست بر خود آزا ما
 دانش بے آزمون مگر اهدیت
 میخاسته اینین بر در بکوب
 تا بگوشت آید آواز سر و مش
 ناگهان پایت رسد بر گنج راز
 جان ستمان و جانگدازی جان

دیو آتش زاده با ما کین کشد
 پس چو از دهن بود با هم دو چپسته
 کار تن چون بازگون باشد بجان
 تن اگر پرورده جان خسته
 جان اگر خواهی که بکشاید کند
 چشم بندوب بند و گوش بند
 ای بسا آئین و دستور کهن
 چون زیان بود و دشواری است
 تا زیان را کار باشد ترکست از
 آن یکی را اسپ یار و یار دست
 مرد بر یاران کجا خواهد زیان
 را ز آئینها بود بس پهن و ژرف
 میکنم اکنون گر این درفسد از
 همچنین از گونه گون اندیشهها
 پس ازین اندیشه با هر رنگ و رنگ

ز آنکه آب زندگیش می کشند
 و از گونه شد زیان و سود نیز
 سود تن با شد ز بهر جان زیان
 تن اگر کردی یله جان بسته
 بند بند تن به در زیر بند
 اگر نخمند دردی جان بر من بخت
 در زیان و سود و درد و خج و بن
 تا روانی یک بر دیگر رواست
 همدیگر انگشت باشد برگ و ساز
 دین و دگر را گاو همچون مادرست
 یا مادر چون نباشد مهربان
 گفتنی دارم سخنهای شگرت
 روز بگاه است در او ما دران
 پیش چشم هست رنگین شیشهها
 سنگ چون گوهر شود گوهر چو سنگ

<p>من ز سبب کی نکر دم هیچ کم اگر چه از جوئے تو پر کردم سب گشتم ازمان تو فریب چون گراز سر کشیها کرده ام از بد برگی بودمی سرکش چنین گر با پدر در باد بودمی بد خوچستان</p>	<p>تو ز بخشش کم نه کردی یکدم بر در تو سر نمی کردم فسرد بر در دیگر کسان بر دم نیاز از سگان دیگر چه آید جز سگی کمتر این که خانه ام کرده پدر مادرم انداختی در دیگدان</p>
--	--

زشتی و زیبائی

<p>زشتی و زیبائی اندر چیز نیست چون زیان تو بود سود دگر خواهی از در درآمد میهان خواهی را دیدار میهان فرج است آب بهر سبزه باشد ساز و برگ سبزه را آتش نه خیر میکند همچنین با سبزه داب زندگی</p>	<p>ز آنکه زیبائی تو زشت دیگر نیست خوب تو زشتش نماید سبب خواهی بره میکشد شادی کنان نزد بره خود همان چون دور است آب بهر آتش آمد ز هر و مرگ کین دشمن را ز فرزندش کشد میخوریم از چشمه پایستگی</p>
--	---

هر چه هست اندر جهان بالا و پست
 و آنکه گوید کافر نیش سر بهر
 چون فروغی که جہد از آفتاب
 می نه بیند کاین گلستان شکر
 آفرینش که بود هیچواستن
 گر نبودی پائی خواهش در میان
 کار چون آید بناخواه از کس
 اگر بناخواه تو جبین دست تو
 اگر بناخواه از کمان صد تیر حیرت
 دان کی هم از مهر باشد تھی
 پس زمین و چرخ با چندین نگار
 و آنکه گوید کین بود ز افتاد و بخت
 بر درختی چون زند باد و زان
 زاید از هر برگ چندین نیر و بم
 پس چناناید هم ز افتاد و بخت

خواهش جاوید را فرما نبر است
 از خدا هیچواستن آمد پدر
 یا که بوسه خوش و دنا و شکتاب
 سنا چه دارد و خرده کاریهای شرف
 خواهستن پیش است و پس راستن
 جز تبه کاری نبودی در جهان
 از خرد در وی نشان نبود بے
 چه هنر از دست آید خود بگو
 زان یکم که بر نشان آید بر است
 که هنر ناید مگر از آه گه
 چون بناخواه آید از پروردگار
 کار آسان را بخود کرد دست سخت
 برگها جبیند مانند زبان
 دان بچندین گونه آمیز و بهم
 یک سخن از جیش برگ درخت

گریه چشم برهن اندیشه بخت
 چه برهن هم توی فرخنده راه
 بر همه اندیشه گشته سوار
 که نشیبش سیرد گاهی فراز
 بر سرش اندیشه از گفت و شنود
 که زندادی گویدش گاهی زرنج
 میداند اندیشه صد افنون بران
 پس ز رنگ آمیزی اندیشه ها
 خواهش صد رنگ از دلها مید
 رشت و نیکو هست از دانسته
 خود بخود چیزی نگردد خوب و رشت
 چونکه خواهشهای مانگ و سبک است
 چون جدا گشتیم در خواستگری
 آنکه خوشی او بدیشه پایجا است
 آن خداوندیکه بجهت هسته

چون سبوی هوش برنگی شکست
 میدهی صد بوسه برنگ سیاه
 چون شتر بان کرد دینی مهار
 گاه راه کوتاه و گاهی دراز
 میسر آید چون شتر بانان سرود
 که ز رنگ نام و گداز مار و گنج
 تا شتر خوش خوش بر بار گران
 با زبان و دود اندر پیشتها
 تا که رنگ نیک و بد آمد پدید
 نام هر چیز نیست از خواننده
 خواهش ما این چنین بروی نوشت
 هر کی باو گیری استیزه جوست
 پس بیزدان بسیریم این داوری
 آنکه کارش داد و راه اوست راست
 که دهر چیز چنانکه خواسته

اینجا نگرید ابر کی خست و چمن
 روشنی از تیرگی آمد پدید
 رهرو جان را درین راه دراز
 گریه بودی جان تو از ره روان
 مان مترس از راه پیچ و پیچ مرگ
 چون بهر مرگ نیست مار استخسیر
 گر چه از مرگی بمرگی بگذری
 ز آنکه تو با خویشتن همواره
 گر با تش یا باب اندر روی
 ما بهی کو چک گزافست بخت
 دانش و هوش و فن و تاب توان
 هستی تو زین نشانها برتر است
 زمین نشانها باز میدان خویش را
 بچو آن دیوانه که راه گذاشت
 ریش خود را کرده بد بر خود نشان

تا نخوشد مغز کی جوشد سخن
 روز روشن از شب تاریک پدید
 هست هر گامی و بان مرگ باز
 زیر کان جان را نخواندنی روان
 که ز مرگت زندگی را هست برگ
 پس بهار ما بود در برگ ریز
 خویشتن را مرده هرگز نشمری
 خود بگوری یا که در گهواره
 از تو هرگز یاده کی گردد توئی
 ماهی زان خوشتر افتد به شصت
 هست برستی تو نام و نشان
 صد که آسان بود گر یک مرست
 یک بمین تو خویش را درویش را
 برده ریشش از درازی نبات
 مانند گم گردد میان مردمان

<p>این سخن را هر ریختی می لایم بار دیگر برکش ایتمش نورد اندران بودیم که هر خوب برشت پس جهان را چونک نبردان خواست پیش نبردان چون جهان شد شاد و خوش در بر آید خواهش تو در ستیز هر که ادا خواهش خود و شست همچنانکه دلبری خندان و ست بین که آن دل داده بایانش گفت کین سر انگشتان و دست نازنین هر که با این خوبی دست بنگار</p>	<p>کان نخستین رشته باید نگسیم تا به آئینه نماند هیچ گردد دارد از خواهند خود سر نوشت پیش و شاد و خوش و آراسته است تو هم از روی خود و هم بکش رو تو اندر خواهش نبردان گریز صد گشتنش ز نوک خار است خار در دست و لطفکاری شکست و اندران گفتار چون گل می شکفت خار را خرم کند چون یا سمین خار بیند درد و چشمش با و خار</p>
<p>نیستی و هستی</p>	
<p>نیستی تخم است و هستی شاخ و بر تخم هر مگی بر آرد زنده</p>	<p>زندگی چون مرغ و گشتن آن پر از پس هر گریه زاید خنده</p>

<p>فلسفی از خاک پروازت دهد وان بخواند خود ترا از کوی جان</p>	<p>ز آسمان به نیمه بر آوازت دهد این زودت ره نماید سوی جان</p>
<p>آه نه را من یکم بهر کتم که بجان من فتاده پر کوشش نیمه نیکوی و دیگر نیمه بد نیمه بدست و بنام من درست هر چه بد در گردن خود انگشتم هر چه خوب دو لکش است و جان فزایش</p>	<p>هر چه در من هست ناخوب درم بهره دیگر کتم هر خوب و خوش پس دو نیمه می کنم هستی خود نیمه نیکو همه اذان تست هر چه نیکو در ترازویت کتم ز آنکه تو خوبی و خوبان را سزاست</p>

در همه بنگامه و بازارها
 گردش گفتمی که بی گم شد تمام
 شوخ چشمتی ناگهش در خواب و بید
 خاست چون دیوانه زان خواب گران
 کوکبوی و سوسو بر می دید
 بوده ام در خواب در دم در بود
 هرزه و افسانه گویم تا بچشد
 پس تو خود را زین نشانها و آفتاب
 فلسفی را از پی میر و اشتیاق
 آنگینه رانه پنداری بدست
 چون گهر آمد بدست شب چراغ
 فلسفی اندر بن چاه نثرند
 زرد بالشی می بر تو چندان ش
 دان پی میر خود ز بام آسمان
 رشته جان را بدین رشته تباب

دست مالیدی بریش بارها
 دست بریشش ز دی کانیک هم
 ریشخندی کرد و ریشش را برید
 ریش زنده دید و آمد در غسان
 که بگوید ار کسم جانی بید
 گم شدم من گم شدم من میرو
 مرد باید گیر د از افسانه پسند
 تا ز گم گشتن ترا نبود هر اس
 آنگینه راز گوهر و اشتیاق
 جزو میکده گوهری آری بدست
 آنگینه شد سیه چون پر زارغ
 زرد بان دارد بخور رشید بلند
 پس بجا کافتند گلگون گشته برش
 رشته افکنده سوی خاکیان
 پس بر آتا بارگاه آفتاب

قد كنت قد ما للبعالي ساميا	اورثته عن شقيقة الاكبا
قلين سموت الى المكارم والى	فلقد نشأت بعزّة فغساء
لا غرو فضل السيف ان يكصا	او يستهل البرق باللا لا
فلانت بالعزات سيقت صام	دلا نت برق لامع بذكا
لاذت بجانيك العلوم فانها	لو لم تصنها اذنت بقتا
قد اخلت ارض العلوم واصبحت	عروصا تماكسما لن البيرا
فجعلت تمطرها بسح وكف	صوب الربيع بديمة هطلا
قربت رياض العلم منك وانبتت	ممتزجة بغصونها الخضرا
فلا سالن الله طول بقاءكم	في كل بكرتنا وكل عشا
واهنئكم بما اعطيتم	من خير ما وجد وامن الاسما
ان كان تلك الشمس شمسها	فلصرت شمس العلم والعلماء

اذا انت شمس العلوم سماوكم

فالشمس شمسي والسماء سمائي

نظم عربی

<p>سربلنت من دانی بضرب و بس کافی بجسمی من قو و کرمه طللت بسقی فی عناء مبرج الح علی الدهر شر او غلظه و لیل خداری بحیم سدوله بتارح اسقام تروح و تغدی و قانی الرزایا عند اخری کانهما و کیف مناص من خلوج طوارق و این تحیص من سهام سلیقه و ما الناس الا مثل زرع و شطیه</p>	<p>و البسنى دهری احضر لبوس قد انتشبت اظفار و رد لهوس و اصبحت منه فی عذاب یس فیالك من دهر شریر شریر منوط بیوم قطر بر عبوس دراکا فاما بقت لنا من لیس علی خیر و تهتری بجسمیس لتسا و رنا و ما لها من جیس مقدرة بنا لها للنفس سیحمد یوما کالحصید الیبیس</p>
<p>فما غنم الا کافر خائب و ما آمل الا کمثل بیوس</p>	
<p>یا خیر من یسعو الی العلیاء</p>	<p>کالتشمس بازغة بوسط سماء</p>

من پست گفتم خود نکتم هرگز	تا زخ او چنان بکشد بالا
هم خوشی اینچنان نه چنین ماند	زامر و ز بهترک بودش فردا
یزدان چو راست راز کج نمود	هم او جدا کند گسر از مینا
از گوهر سخن که بمن بخشید	در سینه ام نهاد یکیه دریا
از بازوئے خودم بنود این گنج	دارم سپاس ایندوبله سمتا
از ایند است یا دریم ورنه	بے یار بس مرا چه بود یارا
باد از سپاس او دهنم شیرین	تا باشد دم زبان بدهن گوینا

یکم جنوری سنه ۱۹۰۳ء

بکشائے بامدادان مژگان را	بگذارد خوابگاه و شبستان را
بیرون خرام و چرخ وزمین بنگر	بگذارد سربا لین تادان را
باری پیرس از دل دانشخواه	کز پیشش سست مایه سخنزان را
زیبا که کردی به حسا کی را	ایوان که بر فراشته کیوان را
آویخته که خوشه پروین را	افراخته که طارم گردان را
خورشید را که ز زمین ساغداد	مه را که داد سیمین پگان را
دست که بست اینهمه پیکر ما	پیدا که کرد این همه پنهان را

۴- جنوری ۱۹۰۳ء

مردم چنین بود چو بود برنا	یکچند مست بودہ ام و شنیدا
در شینوہ سخن چو بد م شینوا	از ہرزہ پر نمودہ سیکے دفتر
وز چشم و ابروان و رخ زیبا	بر لب مرا سخن زمی رنگین
کین راہ را من راخ بود پھنا	از کثرے و دروغ بسی گفتم
در چشم خویش تن کندم رسوا	زان گفتہا کنون چو ہی بینم
جز سوئے راستی نرود دانا	جز راستی کنون نہود راہم
گوئی بہ تیغ تیز بود مانا	این راہ سخت باشد بولن ریک
این بسکہ من ہی برم تنہا	از ہر دان برو نہود اینوہ
وز چپ و راست کس نہود ہپا	از پیش و پس کسی نہود ہمراہ
خود بشنویم و خود بکشیم دم دا	کس ہمدان چو نیست بمانا چار
بہر چہ آوری تو چنین کالا	گویند ناروا بودت گفتار
چون خود کسی بدو نمکند پردا	زین گفتہ بلند چسپ برداری
دارند چشم ہنزد دل بینا	جز یکدو تن کہ مرد ہیشیوارند
روی سخن باوست نہ باغوغا	آرے اگر یکدست نہ ہیشیاران

از مین بجان پر سے و برخواست
 آزار سخت در تو بن افگند است
 در دید هکشت تو سر دانی
 تن پروریت کار باروزیت
 بر جان تنست همچو یکی زندان
 گر هم نبرد رستم دستان
 یا گر همان سام نریمان
 گر خود بچنگ خاری خار را
 چون آرد استخوان ترا ساید
 این مرگ چون پلیست از مهر اس
 ز انسوی پل نشیمن جاوید است
 زمی آفرید گارت چون راه است
 بگسل ازین سرکے سنجی دل
 هستی تو آن سریدہ پر در ده
 اشک از دو چشم و غمی زد و خ افش

هر روز بشکنی تو بھی نان را
 اندیشہ کرد باید درمان را
 و ز مغزشوی خواب پریشان را
 از بهر جان چسکردی سامان را
 روزے شکست باید زندان را
 گیتی فشر در رستم دستان را
 گیتی بخورد سام نریمان را
 و ر خود بدندان خالی سندان را
 چون مرگ بر تو خاید دندان را
 پالغزها بروست هر اسان را
 آری نشیمن است همین جان را
 با او تبت باید پیمان را
 دشوار چند گیری آسان را
 پرورده و اسر نہ فرمان را
 برخاک مال روے پشیمان را

آموودانه دانه ششم را
 نشانه که کرد گیوسے سنبل را
 بویا که کرد یاسمن و گل را
 بر جانوران که دوز و موئینه
 نطفه که داور و پیر رنگین را
 از چند دانه که بنجاکش داد
 این کشت از گزافه نه سر بزد
 زان خوشبها که دهمقان افشانند
 از دانه دگیا که گل و میوه
 بروی زمرغ و مروم و دام و دود
 تا چند کس شمار و این بخشش
 پیوند نتوان آب دریا را
 گیهان زمهرودانش آب و دست
 گیهان نشانه ایست گیهان بان
 اسے آنکه چشم باز و نمی بینی

بنجاکش رنگ رنگ گلستان را
 غازه که بست روی ضمیران را
 گویا که کرد بلبل خوشخوان را
 بر مرغکان که پوش خفتان را
 نافه که داد آهوسے میدان را
 که گرد کرد و خرمن و حقان را
 بروے گماشت ابرو باران را
 صد خوشه چین پر آرد و امان را
 که گسترید پهن چنین خوان را
 مهر که بر نشانه مهران را
 بخشیدنی بے مرد بیان را
 نتوان شمر در یک بیابان را
 باری که کرد آباد و میران را
 باز که تاندا لی گیهان را
 ایثایه مهرودانش بزوان را

جسز بدرگاه اینزدیکت پشت خود را دو تاه نتوان کرد

۱۱- جنوری ۱۹۰۳ء

ایبجهان دیولیت یا پیتاره	سخت تر زو نیست مردم خواره
کودکان دارد در آغوش دیهشت	زاستخوان دمی شان پشتاره
هر کرامی پرورد خود می خورد	دایه که دید کودک خواره
چشم پائین بین بجی بند بگور	هر کرا بینی تو در گهواره
کوز پشت دزد دره بنیادم	سر و بالائی و گلر خساره
آن کرا بینی تو بر تخت شاهی	بنیش از خان دمان آواره
ردنجاک پست باری در نهند	هر که دارد ز این درد باره
هر که آمد بنیش از رفتگان	کا مدن باشد ز رفتن پاره
ایبجهان ماند بر بخوری سخت	وایبجهان دیگر گشتش چاره
چون جهان را است ایبجای شگرت	می نیام زد بهر و پیواره

می شکیم اندرین چاه سیاه

چون درخشند بر سرم استاره

امروز خورد و مرغ و پشه‌بانی و رنه خوری در مرغ فراوان را

۸- جنوری سنه ۹۰۷

در جهان خوابگاه نتوان کرد	خواب بر راه و چپاه نتوان کرد
روز پیری دمید سر بردار	خواب خوش در پگاه نتوان کرد
از مه و سال خود شمار بگیر	رایگان سال و ماه نتوان کرد
هر چه در خورد کردن است بکن	خه توان کرد و خواه نتوان کرد
مرد بے دست که کف کاری	انچه بایک سپاه نتوان کرد
انچه بایک سخن توان کردن	با هزاران سپاه نتوان کرد
کار از بھر کار باید کرد	از پے واه واه نتوان کرد
کز پے واه واه نادانان	زندگانی تباه نتوان کرد
پس دیوار هم نشاید کرد	انچه در پیشگاه نتوان کرد
داوری گرنه خویشتن داری	دوستان را گواه نتوان کرد
باهر آکس که بر تو خود را بست	دوستی خوا محواه نتوان کرد
هر که نادان و خویشتن بینست	هر گز نشود و بر اه نتوان کرد
مرد آزاده را که شاه خود است	بنده بادشاه نتوان کرد

<p>اے خرد تاجہ فراخی دچہ با پہنائی بچہ اختر را سہ چند بلند سیست مگر ہر چہ در زیر سپہرست ہی فرساید ہر چہ از نافت زمین باشد تا پشت سپہر زیر و بالا نشود ہر چہ تو می اندیشی گر چہ از دیدہ نادانان رخ پوشیدی ہر چہ جو خورشید کہ بر شب سپہر پہنان باشد</p>	<p>کہ جہان را تو فراگیری از گنجبائی تو ہم از چرخ و ہم از خستہ و بالائی تو بیا لائے سپہری کہ نمی فرسائی ہمہ در گردش پرگار تو با بر حبائی کس در گون نمکند ہر چہ تو میفرمائی پیش ہشتیاردلان چہرہ ہی بکشتائی نا پدیدار سے تو مست ز بس پیدائی</p>
---	--

۱۵- جنوری ۱۹۰۳ء

بنگر اندر جهان بزرگ منگاہ	تا بدانی سپید راز سپاہ
در نکو یان نہفتہ بد با شند	در بدان ہم نگو بود گاہ
ای بسا ماہر وے تیرہ درون	وی بسا تیرہ روی دل چون ماہ
ای بسے زندہ سرا جامہ	وی بسا پارہ سائی زندہ کلاہ
ای بسا پر گداز پیچیدان	وی بسا لب خموش کار آگاہ
ای بسا رہ مشناس گونہ نشین	وی بسا رہنما سے خود گمراہ
ای بسا لنگ لنگ و ہم در پیش	وی بسا پوی پوی و ہم بیگاہ
ای بسا نوش و بدتر از سر نیش	وی بسا کوه و کتر از پر کاہ
ای بسا در دمنہ خندان روی	وی بسا تندرست بر لب آہ
ای بسا شہر یار و دست تہی	وی بسا بینواسے و شاہنشاہ
ای بسا دوست روی دشمن دل	وی بسا زشت گوئے نیکو خواہ
آب در زیر گاہ ہست بسی	من سخن بر تو میگویم کوتاہ

گام آہستہ دار و راہ بسین

تاناہ پایست فت در راہ بچاہ